

Наукова бібліотека Ужгородського національного університету: віхи історії

Воробець В. В.,

*заступник директора Наукової
бібліотеки УжНУ;*

Туряниця Н. Ю.,

*заступник директора з інформаційних
технологій Наукової бібліотеки УжНУ*

2015 рік - особливий у житті Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету, адже 18 жовтня ми відзначаємо 70-річний ювілей. Це поважний вік, де за плечима багато перемог, труднощів та досвіду. Історія бібліотеки - це частина біографії університету, що починається з 1945 року. Перебуваючи протягом століть у складі іноземних держав, лише в 1945 році, після створення Закарпатсько-Українського Університету, Закарпаття отримало право на створення університетської бібліотеки, яка б поєднала в своїх фондах літературу різних мов та культур, але перевагу отримала література українського спрямування. Зважаючи на виключну потребу піднесення культури в Закарпатті, підставою для створення такої бібліотеки стала Постанова Центрального Комітету Комуністичної Партії Закарпатської України та Народної Ради Закарпатської України з 19-го липня 1945 року. У пункті 9-му цієї постанови вказувалось: „Віддати у розпорядження університетові всі безгосподарні бібліотечні фонди; надати йому право відбирати у всіх наявних бібліотеках ті книги та рукописи, які необхідні для створення наукової Університетської бібліотеки”. Постанова Ради Народних Комісарів УРСР і Центрального Комітету КП(б)У за №1709 від 18 жовтня 1945 р. „Про відкриття державного університету в м. Ужгород”

в пункті № 6 зобов'язувала Комітету справах політичних установ при Раднаркомі УРСР з фондів літератури, що повернені з Німеччини, скомплектувати бібліотеку для Ужгородського університету в кількості 10 тисяч примірників навчальної, наукової, політичної та художньої літератури; а пунктом № 7 зобов'язати Укркнигокультторг надіслати Ужгородському університетові в IV кварталі ц. р. 20 тисяч примірників навчальної, наукової, політичної та художньої літератури; пунктом № 8 - зобов'язати Академію Наук УРСР до 1 листопада 1945 року виділити і надіслати до Ужгородського університету - 10 тисяч наукової та художньої літератури. До першого лютого 1946 року у фондах бібліотеки було більше 40 тисяч примірників книг, з яких дві з половиною тисячі були підручниками. Першим приміщенням бібліотеки була єдина кімната першого поверху державної реальної гімназії (вул. Підгірна, 46, теперішній хімічний факультет). Через півроку бібліотека була перенесена у дві кімнати колишнього гуртожитку жіночої семінарії по вул. Волошина, 35, а звідси в 1947 році у три просторі кімнати колишнього гуртожитку монастиря отців Василіан (нині вул. Волошина, 54, фізичний факультет). До фонду бібліотеки в цьому ж році були приєднані бібліотека Ужгородської гімназії, частина бібліотеки колишнього товариства „Просвіта”, на базі якого в першій половині 40-х років діяло видавництво „Підкарпатського об'єднання наук” та редакція часопису „Літературна неділя”. Розширення бібліотечного фонду та динаміка його поповнень спричинили порушення питання його розміщення. Університетська бібліотека, завдяки ухваленню виконкомом Закарпатської обласної ради народних депутатів від 5 квітня 1949 року, була переміщена в приміщення резиденції Мукачівської греко-католицької єпархії (вул. Капітульна, 9). Протягом шістьох десятиліть бібліотека університету залишалася в цьому приміщенні, накопичуючи та зберігаючи культурні надбання Закарпаття, відкриваючи вільний доступ до знань. Організатором і першим завідувачем бібліотеки в 1946 році було призначено Є. М. Шадурова. Особливо інтенсивний розвиток новоствореної бібліотеки розпочався з 1947 року, за керівництва О. М. Фесенко. В той час штат працівників бібліотеки складався з чотирьох бібліотекарів (для порівняння: теперішній штат бібліотечних працівників нараховує понад 80 осіб). З 1964 року до 1972 року керування бібліотекою очолював І. І. Кирячок, до 1977 року - І. В. Сабадош, з 1978 року, близько 30 років, бібліотекою керувала О. І. Почекутова, справу якої з 2007 продовжила Н. І. Гунько. З 2013 року бібліотеку очолює кандидат філологічних наук М. М. Медведь.

У період з 1947 по 1991 роки бібліотека отримувала обов'язковий примірник літератури з Центрального колектора наукових бібліотек колишнього Союзу, що значно збагатило і поповнило її фонди. Велику допомогу бібліотеці надавали вузівські бібліотеки Києва, Львова, Харкова, Дніпропетровська, Москви, Ленінграда та інших міст.

Окрасою фонду Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету є колекція рукописів та стародруків XV - XIX ст., яка складає 20576 одиниць. Серед них: 548 рукописних книг, 26 інкунабул (першодруковані книги, що побачили світ латинською мовою до 1500 р. включно), 216 палеотипів (стародавні європейські друковані книги, видані до 1 січня 1551 р.). Частина інкунабул настільки рідкісна, що їм немає аналогів в інших бібліотеках України та зарубіжжя (серед них є твори III-VII та XIII-XV століття). Видавцями цих інкунабул були видатні майстри книгодрукування: Антон Кобергер, Теодор де Рагазонібус, Баптіста де Тортіс, Вартоломей де Заніс Бернардин Беналій, Й. Ментелін, Н. Кеслер та ін.

Дослідження давніх рукописів і стародруків Ужгородського державного університету провів Василь Лазарович Микитась. Перша частина унікального опису і каталогу „Давні рукописи і стародруки” вийшла у 1961 році, в ньому вчений дав ґрунтовний опис рукописів у тематично-хронологічному порядку, друга частина - вийшла в 1964 році. Дослідженню перлин „колискового періоду” книгодрукування - інкунабулам, присвячене дослідження Юрія Михайловича Сака „Інкунабули бібліотеки Ужгородського державного університету”, що побачило світ у 1974 році. Перлинами в колекції є інкунабули „Augustinus, Aurelius: De arte praedicandi” (книжечка святого Августина про мистецтво проповідання) та Johannes Chrysostomus: Homiliae super Matheum. s. 1. e. a. - видання відносять до 1466 року; „Острозька біблія”, видана першодрукарем Іваном

Федоровим у 1581 році та найдавніша з рукописних книг Закарпаття - „Мінея” (мінеї- богослужбні книги: служби на кожен день) написана у 1500 та 1556 роках.

Крім відділу рукописів і стародруків, проведено велику роботу з виділення в окремий фонд видань XIX ст. Створено відділ „Карпатика”. Тут розміщено в основному книги, журнали, газети з історії Закарпаття, освіти, культури, з питань мовознавства, літературознавства, давні шкільні підручники. Великим попитом користуються періодичні видання - „Науковий збірник „Просвіта”, часописи „Підкарпатська Русь”, „Наш рідний край”, „Пчілка”, „Карпатський світ”, „Зоря”, „Листок”, „Літературна неділя” та ін. Серед видань особливе місце займає календар, виданий О. Духновичем у 1856 р., „Церковна газета” за 1856-58 роки, що має автограф О. Духновича. У фондах є багато літератури про життя і творчість закарпатських культурно-освітніх діячів, просвітителів, письменників В. Довговича, Ю. Венеліна-Гуци, О. Духновича, А. Кралицького, О. Митрака, Є. Фенцика, І. Сільвая, Є. Сабова, А. Волошина та інших. У 1989-1990 рр. із спецфонду до відділу передано 956 книг.

У 2010 році бібліотека переміщена в нове сучасне приміщення (вул. Університетська, 14), отримавши додаткову площу у головному корпусі університету, яка складає близько двох тисяч квадратних метрів.

Сьогодні бібліотека Ужгородського національного університету - це 1,5 млн. примірників навчальної, наукової, науково-популярної, довідкової, художньої літератури, періодики, на магнітних дисках та інших видань друкованої продукції. Вона - найбільша книгозбірня області із розгалуженою системою: 10 абонементів, 6 читальних залів, 36 кафедральних бібліотек. Значний відсоток бібліотечного фонду складають реферативні журнали, збірники наукових праць, періодичні часописи, інформаційні видання. Бібліотека веде книгообмін з 35 вузівськими бібліотеками України, та з 4 бібліотеками закордонних вузів, що є важливим джерелом комплектування книжкового фонду.

Структуру бібліотеки складають такі відділи: комплектування та обліку літератури, наукового опрацювання документів та організації каталогів, довідково-бібліографічний, краєзнавчий „Карпатика”, рукописів та стародруків, іноземної літератури, зберігання книжкових фондів, обслуговування читачів, автоматизації та комп'ютерних технологій.

Однією з основних складових роботи Наукової бібліотеки є наукова діяльність, результатом якої стали понад 70 бібліографічних покажчиків. До 70-річчя Ужгородського національного університету бібліотекою підготовлено до друку бібліографічний покажчик „Основні наукові праці Ужгородського університету (1991-2015 рр.)”.

Наукова бібліотека УжНУ бере активну участь у роботі науково-практичних конференцій бібліотек вишів України (Києві, Львові, Харкові, Івано-Франківську, Одесі).

Праця колективу бібліотеки була високо оцінена державою: О. І. Почекутова нагороджена медаллю „За трудову відзнаку” (1986 р.) та відзначена званням „Заслужений працівник культури України” (1995); С. С. Сорока - член обласної організації Національної спілки письменників України (2007 р.), „Заслужений працівник культури України” (2007 р.); О. Г. Люта - нагороджена „Орденем Княгині Ольги III-го ступеня” (2007 р.).

Діяльність бібліотеки висвітлена в збірниках: „Скарбниця духовності” (Ужгород, 1997), „Бібліотечне Закарпаття: сторінки історії та сучасності” (Ужгород, 2000), „Наукова бібліотека УжНУ. Довідник” (Ужгород, 2005), „Бібліотечна орбіта інформаційного суспільства” (Ужгород, 2005), „Бібліотеки Закарпаття в добу перемін” (Ужгород, 2010).

Сучасний етап розвитку Наукової бібліотеки характеризується зміною пріоритетів її діяльності. До традиційних завдань збереження і примноження книжкових зібрань додаються функції інформаційних центрів, які мають потужні бази даних і забезпечують використання світових інформаційних мереж. Удосконалюються бібліотечні технології і форми обслуговування читачів.

Для створення спеціальної інформаційної бази на сучасному рівні та для оперативного обслуговування користувачів у Науковій бібліотеці функціонують дві спеціалізовані електронні читальні зали. Одним із напрямів розвитку бібліотеки є впровадження інформаційних техно-

логій. У 2002 році Ужгородським університетом було закуплено вітчизняне програмне забезпечення, рекомендоване Міністерством освіти і науки України, - УФД/Бібліотека. Програма забезпечує автоматизацію основних виробничих циклів. Як інформаційний центр бібліотека здійснює оперативний доступ не тільки до друкованих видань, але й до інших інформаційних ресурсів. Найбільша перевага цього процесу - оперативність обслуговування користувачів та мобільність пошуку літератури. Комп'ютеризовано дві читальні зали, відділи обслуговування читачів таких факультетів: економічного, міжнародних відносин, історичного, філологічного та факультету суспільних наук. Продовжується комп'ютеризація відділів наукової та художньої літератури, „Карпатика”, довідково-бібліографічного відділу.

З 2004 року розпочато створення електронного каталогу. Діє локальна комп'ютерна мережа, яка забезпечує процес створення, використання електронного каталогу і обслуговування читачів. З вересня 2014 року створено базу „Читач” і вперше розпочато електронне обслуговування видачі підручників студентам. Читачам надається можливість користуватися Інтернетом та зоною WI-FI, електронним репозитарієм наукових публікацій УжНУ.

XXI століття відкрило нові горизонти в роботі бібліотеки Ужгородського національного університету. Поспішаючи за науково-технічним прогресом, бібліотека освоїла інноваційні бібліотечні технології, серед яких першочергове місце отримала комп'ютеризація. Запровадження інновацій покращує обслуговування користувачів, надаючи безперешкодний та швидкий доступ до необхідного джерела інформації. В цьому колектив бібліотеки бачить своє першочергове завдання і успішно його виконує.